

กระบวนการนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและประสบการณ์เรียนรู้ของนิสิตวิชาการวัดผลและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย

Process of Contemplative Education in Instruction and Students' Learning Experiences in the Assessment and Evaluation of Young Children

ศศิลักษณ์ ขยันกิจ

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อ ๑) ศึกษากระบวนการนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการวัดผลและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย สำหรับนิสิตระดับปริญญาโท และ ๒) ศึกษาประสบการณ์การเรียนรู้ของนิสิตในด้านการตระหนักรู้ต่อตนเอง ผู้อื่น และวิชาชีพ บริบทของการวิจัยเป็นชั้นเรียนรายวิชาการวัดผลและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย ที่เปิดสอนในภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา ๒๕๕๑ สำหรับนิสิตปริญญาโท ภาคนอกเวลาราชการ จำนวน ๓๒ คน เก็บข้อมูลด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน การดึงข้อมูลจากบันทึกสะท้อนการเรียนรู้ของนิสิต และการสัมภาษณ์กลุ่มย่อย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการจัดระบบข้อมูลตามวิธีการแบบอุปนัยกระบวนการนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการวัดผลและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การเตรียมการ ประกอบด้วย การเตรียมชีวิตและการเตรียมวิชา ๒) การจัดการเรียนการสอน เป็นการดำเนินการภายใต้บรรยากาศของชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ และ ๓) การประเมินผลการเรียนรู้ เป็นการประเมินผลการเรียนรู้ที่ครอบคลุมองค์ความรู้ทั้ง ๓ ภาค คือ ภาคจิตวิญญาณ ภาควิชาชีพครูปฐมวัย และภาควิชาการ ประเมินการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นสามารถสรุปเป็นประเด็นการตระหนักรู้ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อวิชาชีพ ดังนี้ ๑) การตระหนักรู้ต่อตนเอง ได้แก่ การเข้าใจตนเอง การรู้เท่าทันตนเอง การปล่อยวาง ไม่ตัดสิน การเปิดใจกว้าง การเห็นคุณค่าในตนเอง การพัฒนาตนเอง การสังเกตที่ละเอียดลออ การมองโลกในแง่ดีและมีความสุข การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ๒) การตระหนักรู้ต่อผู้อื่น ได้แก่ การเข้าใจและยอมรับผู้อื่น การมองเห็นสรรพสิ่งตามความเป็นจริง การเห็นอกเห็นใจและเห็น

คุณค่าของผู้อื่น ๓) การตระหนักรู้ต่อวิชาชีพ การมองเด็กตามความเป็นจริง การสอนที่สอดคล้องกับ
ธรรมชาติของเด็ก การเท่าทันตัวเองของครู การพัฒนาตนเองของครู การเป็นครูที่ใส่ใจเด็ก การเห็น
คุณค่าของงานครู

Abstract

The purposes of this research were to study the process of implementing contemplative education in the assessment and evaluation of young children courses for graduate students and to investigate students' learning experiences regarding the awareness of self, of others, and of the profession. The context of this qualitative research was the assessment and evaluation of young children courses for 32 plan B early childhood education graduate students in the second semester of academic year 2008. Participatory observation, data deducing from students' journals and focus group interview were used. The data were analyzed using content analysis and inductive method. The process of implementing contemplative education in the assessment and evaluation of young children course instruction was composed of 3 steps: 1) preparation: incorporating the ideology and preparing course discipline, 2) instruction: organizing a community of learning through experiential learning, and 3) evaluation: evaluating 3 domains of knowledge including spiritual knowledge, early childhood profession knowledge, and academic knowledge. Students' learning experiences were summed up in the awareness of self, of others, and of profession domains as followed; 1) Awareness of self: understanding more about themselves, detaching from the contents of their consciousness, being non-judgmental, being open-minded, appreciating themselves, improving themselves, being a sensitive observer, being optimistic and happy, and learning effectively. 2) Awareness of others: understanding and accepting others, seeing things as they were, and having sympathy and appreciation for others. 3) Awareness of the profession: seeing children as they were, teaching according to children's natures, teachers' awareness of self, teachers' self improvement, being a caring teacher, and appreciating teacher tasks.

บทนำ

การทำงานกับเด็กปฐมวัยถือเป็นงานที่ท้าทายและอาศัยความละเอียดอ่อนสูง เนื่องจากเด็กวัยนี้เรียนรู้ผ่านการเลียนแบบและมีประสบการณ์ต่อโลกผ่านร่างกายเป็นส่วนใหญ่ ประสบการณ์ทั้งหมดของเด็กเปิดรับสิ่งต่างๆ รอบตัวอย่างเต็มที่ โดยปราศจากเครื่องกรองหรือกั้นชน (ราห์มา บาลด์วิน แดนซี, ๒๕๔๔) การเตรียมพร้อมแก่ครูปฐมวัยในฐานะแม่พิมพ์ผู้มีจิตใจอ่อนโยน ละเอียดอ่อน และไวต่อการตอบสนองต่อเด็กถือเป็นงานที่สำคัญประการหนึ่งของสถาบันผลิตครู ซึ่งความสามารถในการตอบสนองต่อความจำเป็นของเด็กได้อย่างเหมาะสมขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจที่ดี Bucci (อ้างถึงใน Baum and King, 2006) กล่าวว่า พื้นฐานของการตัดสินใจที่ดี คือ การพัฒนาให้เด็กนักเรียนมีความตระหนักรู้ในตนเอง การตระหนักรู้ในตนเองเป็นมิติของการพัฒนาคุณภาพภายในของแต่ละบุคคล เกี่ยวข้องกับการรับรู้ตนเองทั้งในด้านความรู้ ความสามารถ และภาพลักษณ์ของตนเอง กฤษณมูรติ (๒๕๔๔) กล่าวว่า การศึกษาที่ถูกต้องเกิดได้ด้วยครูผู้เข้าใจตัวเองและไม่ยึดติดกับแบบแผนความคิดใดๆ การสอนครูผู้สอนคือ การทำให้ผู้สอนเข้าใจตนเอง ซึ่งเป็นงานที่ยากเย็นที่สุดประการหนึ่ง เนื่องจากการเรียนการสอนในปัจจุบันเป็นการเรียนรู้แบบปลูกฝังความคิดสำเร็จรูปให้กับผู้เรียน แทนที่จะสอนให้ผู้เรียนรู้จักวิธีคิด ดังนั้น การศึกษาควรทำให้ผู้เรียนรู้จิตใจของตนเองและพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น (ประเวศ วะสี, ๒๕๔๖) การศึกษาที่เน้นการพัฒนาจิตใจหรือคุณภาพด้านในของมนุษย์ ไม่แยกส่วนความจริง ความดี และความงาม เรียกว่า จิตตปัญญาศึกษา หรือ Contemplative

education วิจักขณ์ พานิช (๒๕๕๐) ให้ความหมายของคำว่า Contemplative education ว่าหมายถึง การเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญเป็นกระบวนการของการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การเข้าใจตนเอง ก่อให้เกิดความรู้ทางปัญญาที่เชื่อมโยงระหว่าง ๓ ภาค คือ ภาควิชาความรู้ ภาควิชาชีพ และภาคจิตวิญญาณ การเรียนรู้เช่นนี้จำเป็นต้องเกิดขึ้นในสิ่งแวดล้อมที่สบาย เห็นคุณค่าของการเรียนรู้ด้านใน เอาใจใส่จิตใจของผู้เรียนรู้ในทุกขณะ ประกอบด้วยกระบวนการ ๓ ลักษณะ ได้แก่

๑) การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep listening) เป็นการฟังด้วยหัวใจ ด้วยความตั้งใจ อย่างสัมผัสได้ถึงรายละเอียดของสิ่งที่ฟัง จิตใจตั้งมั่น นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการรับรู้ทางอื่นๆ เช่น การมอง การอ่าน การสัมผัส

๒) การ น้อม สู่ ใจ อย่าง ใ คร คร ว ญ (Contemplation) เป็นกระบวนการต่อเนื่องจากการฟังอย่างลึกซึ้ง มีการน้อมนำความคิดนั้นมาใคร่ครวญอย่างลึกซึ้ง อาศัยความสงบเย็นของจิตใจ แล้วจึงนำไปปฏิบัติเพื่อให้เห็นผลจริง

๓) การ เฝ้ามอง เห็น ตาม ที่ เป็น จ ริ ง (Meditation) เป็นการปฏิบัติธรรมหรือการภาวนา คือการเฝ้าดูธรรมชาติที่แท้จริงของจิต ทำให้เห็นความเชื่อมโยงจากภายในสู่ภายนอก เห็นความจริงที่ไปพ้นอำนาจแห่งตัวตนของตน

ศูนย์วิจัยและพัฒนาจิตตปัญญาศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ด้วยการสนับสนุนจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้จัดอบรมโครงการคุณธรรมขับเคลื่อนในระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษา การอบรมภาวะผู้นำทางจิตตปัญญาศึกษาสู่มหาวิทยาลัย แก่คณาจารย์จากมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ

ระหว่างเดือนเมษายนถึงเดือนกันยายน ๒๕๕๑ นับเป็นกระแสของความพยายามในการผลักดัน กระบวนทัศน์ใหม่ในการจัดการศึกษา ที่ต้องการ สร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกของผู้เรียน จากการมองทุกสิ่งแบบแยกส่วนสู่โลกทัศน์แบบ องค์กรรวม ผู้วิจัยในฐานะผู้ที่เข้าร่วมการอบรม มีความสนใจพัฒนาการเรียนการสอนสำหรับ นิสิตสาขาวิชาการศึกษาศึกษาปฐมวัย ให้เป็นผู้มีจิตใจ ที่ละเอียดอ่อน มีสติ เปิดรับอย่างปราศจากอคติ เพื่อให้สามารถนำพาเด็กให้ได้รับการพัฒนาอย่าง สมดุลและสอดคล้องกับความต้องการที่แท้ของเด็ก

แม้ว่างานวิจัยที่ตีพิมพ์เกี่ยวกับผลลัพธ์ของ การปฏิบัติตามแนวคิดจิตตปัญญายังมีไม่มากนัก ประกอบกับมีแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ หลากหลาย แต่งานวิจัยจากสถาบันบางแห่ง แสดงให้เห็นผลทางบวกที่เกิดขึ้นแก่ ผู้ปฏิบัติ นอกจากนั้นเริ่มมีการวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ในมหาวิทยาลัยใหญ่ๆ มากขึ้น เช่น UCLA (Garrison Institute, 2005) ผู้วิจัยเล็งเห็นช่องว่างขององค์ความรู้เกี่ยวกับผลลัพธ์ของการ ปฏิบัติตามแนวคิดจิตตปัญญา ดังนั้น ผู้วิจัยจึง ต้องการศึกษาระบบการนำแนวคิดจิตตปัญญา ศึกษาใช้ในการจัดการเรียนการสอนสำหรับ นิสิตสาขาวิชาการศึกษาศึกษาปฐมวัย และตรวจสอบ ประสบการณ์การเรียนรู้ของนิสิต เพื่อใช้เป็น ข้อมูลสนับสนุนในการปรับปรุงกระบวนการเรียน การสอนสำหรับนิสิตต่อไป

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน เพื่อศึกษาระบบการนำแนวคิดจิตตปัญญา ศึกษาใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชา

การวัดผลและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย สำหรับนิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการ ศึกษาปฐมวัย และศึกษาประสบการณ์ การเรียนรู้ ของนิสิตในด้านการตระหนักรู้ต่อตนเอง ผู้อื่น และวิชาชีพ

ประชากร คือ นิสิตสาขาวิชาการศึกษาศึกษา ปฐมวัย ภาคนอกเวลาราชการ จำนวน ๓๒ คน ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชา ๒๗๑๗๖๕๔ การ วัดผลและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย ภาค การศึกษาปลายปีการศึกษา ๒๕๕๑ ซึ่งเป็น รายวิชาที่นำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาใช้ในการ จัดการเรียนการสอน

บริบทของการวิจัย รายวิชา ๒๗๑๗๖๕๔ การวัดผลและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย เป็นวิชาบังคับเลือก จำนวน ๒ หน่วยกิต สำหรับ นิสิตสาขาวิชาการศึกษาศึกษาปฐมวัย ระดับปริญญาโท ภาคนอกเวลาราชการ เรียนทุกวันศุกร์ ระหว่าง เวลา ๑๔.๐๐ – ๒๐.๐๐ น. จำนวน ๑๖ สัปดาห์ รวมทั้งสิ้น ๓๒ ชั่วโมง ระหว่างวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๕๑ – ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒ ณ ห้อง ๖๐๒ อาคาร ๓ ชั้น ๖ คณะครุศาสตร์ จุฬาฯ อาจารย์ ผู้สอน คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษบง ต้นติวส์ และผู้วิจัย ในฐานะอาจารย์ผู้สอน รายวิชา

การเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บข้อมูลด้วย การสังเกตแบบมีส่วนร่วม บันทึกรายละเอียด ของกิจกรรมในรายวิชาและคำพูดลงในสมุด บันทึกของผู้วิจัย เก็บข้อมูลจากบันทึกสะท้อน การเรียนรู้ของนิสิต เป็นระยะตลอดภาคการ ศึกษา สัมภาษณ์นิสิตเป็นกลุ่มย่อย (focus group) กลุ่มละ ๓ – ๗ คน ใช้เวลาประมาณ ๒ - ๓ ชั่วโมง และสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอน รายวิชา เมื่อสิ้นภาคการศึกษา

การตรวจสอบ วิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากหลากหลายวิธีการ คือ การตรวจสอบกับอาจารย์ผู้สอนรายวิชา และการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์ กลุ่มย่อย การจดบันทึกในกิจกรรมสุนทรียสนทนา และการเก็บข้อมูลจากบันทึกสะท้อนการเรียนรู้ และข้อสอบปลายภาคการศึกษา ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นคำถามวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ดังนี้

๑) ผู้วิจัยจัดระเบียบข้อมูลที่ได้จากบทสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนรายวิชาซึ่งถอดจากเทปเสียงแบบคำต่อคำ ข้อมูลจากแบบบันทึกย่อ และบันทึกรายละเอียดของกิจกรรม ด้วยวิธีแบบอุปนัยเพื่อถอดกระบวนการนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชา

๒) ผู้วิจัยจัดระเบียบข้อมูลที่ได้จากบทสัมภาษณ์ซึ่งถอดจากเทปเสียงแบบคำต่อคำ ข้อมูลจากแบบบันทึกย่อ และบันทึกสะท้อนการเรียนรู้และข้อสอบปลายภาคการศึกษาของนิสิต ด้วยวิธีแบบอุปนัยเพื่อจัดกลุ่มข้อความที่เป็นการปรากฏขึ้นของประเด็นประสบการณ์การเรียนรู้ในรายวิชา และประเด็นการตระหนักรู้ต่อตนเอง ผู้อื่น และวิชาชีพ

๓) ผู้วิจัยใช้อ่านทบทวนซ้ำหลายครั้งในการตีความและสร้างข้อสรุป ปรับวิธีการนำเสนอข้อสรุปหลายครั้งเพื่อให้ได้คำตอบของคำถามวิจัยทั้ง ๒ ข้อ

๔) ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ตรวจสอบซ้ำ ๒ ครั้งเพื่อยืนยันผลสรุปจากการวิจัย และนำเสนอข้อมูลในลักษณะเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

๑. กระบวนการนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการวัดผลและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน ได้แก่ การเตรียมการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล การเรียนรู้

๑.๑) การเตรียมการ เป็นการเตรียมความพร้อมของผู้สอนในการนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย การเตรียมชีวิต คือ การเรียนรู้และฝึกปฏิบัติเพื่อการเข้าถึงปัญญาภายในของผู้สอน และการเตรียมวิชา คือ การวางแผนในการออกแบบการจัดการเรียนการสอนบนฐานแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงปัญญาที่เกิดจากจิตที่ว่าง

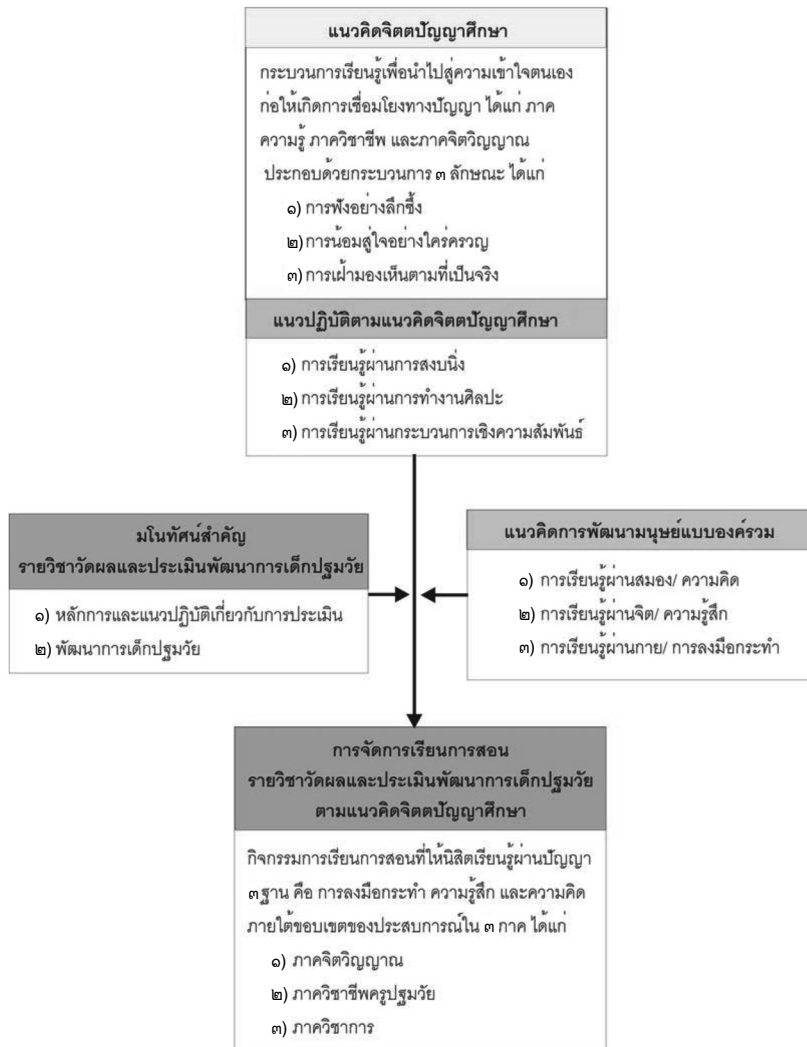
การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาการวัดผลและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ประกอบด้วย กระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ใคร่ครวญกับประสบการณ์ การเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งการเรียนรู้ผ่านการลงมือกระทำ ผ่านความรู้สึก และผ่านความคิด เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยและการปฏิบัติเข้ากับชีวิตของตนเอง ภายใต้ขอบเขตของประสบการณ์ใน ๓ ภาค ได้แก่ ภาคจิตวิญญาณ ภาควิชาชีพครูปฐมวัย และภาควิชาการ ประกอบด้วยกระบวนการ ๓ ลักษณะ ได้แก่ การฟังอย่างลึกซึ้ง การน้อมสว่ใจอย่างใคร่ครวญ และการเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริง หัวใจสำคัญของการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา คือ การใคร่ครวญ ผู้สอนจัดพื้นที่ให้ผู้เรียน

กระบวนการนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและประสบการณ์เรียนรู้
ของนิสิตวิชาการวัดผลและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย

ได้ทบทวนและสะท้อนการเรียนรู้ต่อประสบการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นระยะ ทั้งการแลกเปลี่ยนในวงสนทนา และการเขียนบันทึกสะท้อนการเรียนรู้รายสัปดาห์ สิ่งที่ผู้สอนคาดหวังให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน คือ การก้าวพ้นตัวตน (transcendence) กล่าวคือ ผู้สอนพยายามสอดแทรกประสบการณ์ของการเข้าถึงปัญญาที่มีใช้การคิดแบบเป็นเหตุเป็นผล หากเป็นปัญญาของการรู้ด้วยใจ การรู้

จากความว่าง ซึ่งเกิดขึ้นในสภาวะที่ผ่อนคลาย ไม่คาดหวัง การรู้เช่นนี้นำมาซึ่งการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง เป็นปัญญาที่เห็นความเชื่อมโยงของชีวิตและวิชา เมื่อเข้าใจตนเองก็จะเข้าใจผู้อื่นและสามารถเชื่อมโยงได้กับวิชาชีพในการเป็นครูที่ดีขึ้น เกิดมุมมองใหม่ในการมองตนเองและโลกรอบตัว

แผนภาพที่ ๑ แนวคิดพื้นฐานของการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาการวัดผลและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย

รายวิชาการวัดผลและประเมินพัฒนาการ
เด็กปฐมวัย ประกอบด้วยพื้นที่การเรียนรู้ใน ๓
ภาค ได้แก่ ภาคจิตวิญญาณ ภาควิชาชีพครู
ปฐมวัย และภาคความรู้ทฤษฎี ซึ่งแบ่งช่วงเวลา
ในการเรียนรู้ออกเป็นภาคละ ๔๐ นาที รวมทั้งสิ้น
๑๒๐ นาที ดังนี้

๒.๑) ภาคจิตวิญญาณ เป็นพื้นที่ในการ
เรียนรู้เพื่อการเข้าใจตนเองและประสบการณ์
การเข้าถึงปัญญาภายในผ่านความว่างและการ
ไม่ตัดสิน

๒.๒) ภาควิชาชีพครูปฐมวัย เป็นพื้นที่
ในการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติในฐานะครู
ปฐมวัยในการประเมินพัฒนาการเด็ก

๒.๓) ภาควิชาการ เป็นพื้นที่ในการเรียนรู้
เนื้อหาที่เกี่ยวกับหลักการและแนวปฏิบัติ
ทางการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย

กิจกรรมการเรียนรู้ในรายวิชาการวัดผล
และประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยเน้นการ
เรียนรู้ผ่านปัญญาทั้ง ๓ ฐาน คือ การลงมือ
กระทำ ความรู้สึก และความคิด ผ่านกิจกรรมที่
หลากหลาย ได้แก่ การฟังบรรยาย การฟังเรื่อง
เล่า การทำงานศิลปะ การฝึกสังเกตอย่าง
ใคร่ครวญ การสงบนิ่ง การสนทนา ทั้งการเรียนรู้
รายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่

๑.๒) การจัดการเรียนการสอน เป็นการ
ดำเนินการภายใต้บรรยากาศของชุมชนแห่ง
การเรียนรู้ โดยกระบวนการสอนรายวิชาการ
วัดผลและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย
ประกอบด้วย ๖ ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นที่ ๑ สร้างความผ่อนคลาย/สงบนิ่ง

ขั้นที่ ๒ ให้เรียนรู้ผ่านการทำงานศิลปะ

ขั้นที่ ๓ ให้ฝึกการสังเกตอย่างใคร่ครวญ

ขั้นที่ ๔ ให้มีโน้ตสน์เกี่ยวกับการประเมิน

ขั้นที่ ๕ ให้พื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้

ขั้นที่ ๖ ให้สะท้อนตนเองผ่านการเขียน
บันทึกสะท้อนการเรียนรู้

๑.๓) การประเมินผลการเรียนรู้ เป็นการ
ประเมินความรู้ความเข้าใจของนิสิตที่เกี่ยวกับ
มโนทัศน์และการนำไปใช้ทั้งในเรื่องการวัดผล
และประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยและจิตต-
ปัญญาศึกษา โดยออกแบบการประเมินผลการ
เรียนรู้ที่ครอบคลุมองค์ความรู้ทั้ง ๓ ภาค คือ
ภาคจิตวิญญาณ ภาควิชาชีพครูปฐมวัย และ
ภาควิชาการ ผู้สอนประเมินผลการเรียนรู้ด้วย
การสอบข้อเขียนและการเก็บข้อมูลจากบันทึก
สะท้อนการเรียนรู้ของนิสิต

๒. ประสพการณ์การเรียนรู้ของนิสิตใน
รายวิชาการวัดผลและประเมินพัฒนาการเด็ก
ปฐมวัย นิสิตสะท้อนความคิดว่า การเรียนรู้
ต่างๆ ที่เกิดขึ้นมิได้มาจากการสั่งสอนหรือป้อน
ความรู้ หากการเรียนรู้นั้นเกิดขึ้นจากการรู้ด้วย
ตนเอง เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นภายในตัวเอง (tacit
knowledge) ผ่านประสบการณ์ตรงจากการได้
สัมผัสและซึมซับด้วยตัวเอง เป็นการรู้ขึ้นมาเอง
ในสภาวะของจิตที่ว่าง ซึ่งเป็นวิธีการรู้ด้วยใจ
มิใช่ด้วยการเอาความคิดเข้าไปกำหนด ปราศจาก
การคิดปรุงแต่งหรือการพยายามคิดเพื่อให้ได้มา
ซึ่งคำตอบ ประสพการณ์เรียนรู้ที่เกิดขึ้นสามารถ
สรุปเป็นประเด็นการตระหนักรู้ต่อตนเอง ต่อ
ผู้อื่น และต่อวิชาชีพ ดังนี้

๒.๑) การตระหนักรู้ต่อตนเอง กิจกรรม
การเรียนการสอนในรายวิชาทำให้นิสิตได้สังเกต
ตนเอง ได้ใช้เวลาในการทบทวน สะท้อน สำนว

และประเมินตัวเอง ทำให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับตัวเอง เป็นการเรียนรู้โดยไม่รู้ตัว ซึ่งนิสิตสะท้อนความคิดเกี่ยวกับการตระหนักรู้ต่อตนเอง ได้แก่ การเข้าใจตนเอง การรู้เท่าทันตนเอง การปล่อยวาง ไม่ตัดสิน การเปิดใจกว้าง การเห็นคุณค่าในตนเอง การพัฒนาตนเอง การสังเกตที่ละเอียดลออ การมองโลกในแง่ดีและมีความสุข การรู้โดยไม่ปรุงแต่งความคิด และการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

๒.๒) การตระหนักรู้ต่อผู้อื่น กิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาที่ทำให้นิสิตได้เรียนรู้เกี่ยวกับตัวเองทำให้นิสิตเข้าใจตัวเอง ซึ่งส่งผลต่อการตระหนักรู้ต่อผู้อื่น ได้แก่ การเข้าใจและยอมรับผู้อื่น การมองเห็นสรรพสิ่งตามความเป็นจริง และการเห็นอกเห็นใจและเห็นคุณค่าของผู้อื่น

๒.๓) กิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาทำให้นิสิตเชื่อมโยงประสบการณ์การเรียนรู้กับการตระหนักในวิชาชีพครู ได้แก่ การมองเด็กตามความเป็นจริง การสอนที่สอดคล้องกับธรรมชาติของเด็ก การเท่าทันตัวเองของครู การพัฒนาตนเองของครู การเป็นครูที่ใส่ใจเด็ก และการเห็นคุณค่าของงานครู

อภิปรายผลการวิจัย

๑. ผลของการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาก่อให้เกิดความรู้ฝังลึกซึ่งเป็นความรู้ที่อยู่ในตัวผู้เรียน การรู้ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการรู้เกี่ยวกับตนเอง การเข้าใจผู้อื่น และการเข้าใจถึงแก่นของการวัดผลและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย นั่นคือ ความสามารถในการมองเห็นเด็กตามความเป็นจริง นอกจากนั้น คำตอบที่นิสิต

สะท้อนต่อประสบการณ์การเรียนรู้จากกิจกรรมในรายวิชาสอดคล้องกับผลของปฏิบัติตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ได้แก่ การลดความเครียด การเกิดความสงบ การเข้าใจตนเอง การเข้าใจผู้อื่น การเห็นคุณค่าต่อตนเองและผู้อื่น

๒. ผลการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับวิชาชีพครูปฐมวัย นิสิตที่เรียนในรายวิชาการวัดผลและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยในชั้นเรียนนี้ส่วนใหญ่เป็นครูปฐมวัย มีประสบการณ์ตรงกับการปฏิบัติต่อเด็กปฐมวัย กิจกรรมต่างๆ ในชั้นเรียนที่เอื้อให้นิสิตมีสติ รู้ตัว ตามรู้ความคิด อารมณ์ความรู้สึกของตนเอง และเปิดพื้นที่ให้ได้ใคร่ครวญต่อประสบการณ์การรับรู้นั้นๆ จึงทำให้เกิดการคิดเชื่อมโยงกับวิชาชีพครูปฐมวัย คำตอบของนิสิตจากกิจกรรมต่างๆ สะท้อนมุมมองในการเข้าใจธรรมชาติที่แท้จริงของเด็กซึ่งผู้สอนมิได้บอกโดยตรง หากเป็นการรู้ในลักษณะเชื่อมโยงและเป็นการผุดเกิดของคำตอบจากภายในของนิสิตเอง

๓. องค์ประกอบสำคัญในการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา คือ ตัวผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการพัฒนามิติด้านในและมีความเข้าใจชีวิต ผู้สอนที่ลุ่มลึกในประสบการณ์ชีวิต มีความชัดเจนต่อเป้าหมายปลายทางของการจัดการเรียนการสอน และเข้าใจจิตตปัญญาศึกษาอย่างแท้จริงจึงจะสามารถประทับประคองกลุ่มให้เกิดการเรียนรู้อย่างใคร่ครวญต่อประสบการณ์ต่างๆ ได้

๔. การเปลี่ยนแปลงภายในตนเองของผู้วิจัย ความต่อเนื่องของการปฏิบัติสมาธิแม้เป็นเพียงช่วงเวลาสั้นๆ ในแต่ละคาบของการสอนส่งผลต่อสภาวะความเป็นกลางของอารมณ์ความ

รู้สึกและความคิด ผู้วิจัย พบว่า จิตจะเข้าสู่สภาวะ “ว่าง” ได้เร็วขึ้น เกิดความผ่อนคลาย เบา สบาย ในขณะเดียวกันเปิดรับต่อการรับรู้ที่เข้ามากระทบกับผัสสะ การมีสติรู้เท่าทันที่เกิดขึ้นทำให้ผู้วิจัยชะลอการตอบสนองต่อประสบการณ์ที่เข้ามากระทบโดยไม่ใช้อารมณ์เป็นตัวขับเคลื่อนการตอบสนองนั้นๆ ผู้วิจัยเห็นความคาดหวัง อดทน ความคิดเชิงลบ ของตัวเองชัดเจนขึ้นและมี

ความปรารถนาที่จะปรับเปลี่ยนตนเองให้เป็นคนที่เมตตามากขึ้น ผู้วิจัยค้นพบว่า การสอนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเป็นความท้าทายอย่างยิ่งของผู้สอนในฐานะมนุษย์คนหนึ่งที่ต้องต่อสู้กับกิเลส อวิชชา และความคิดเชิงลบสู่การเป็นมนุษย์ที่มีหัวใจของความรักเมตตาและความปรารถนาดีต่อสรรพสิ่ง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กฤษณมูรติ. ๒๕๔๘. **การศึกษาและสาระสำคัญของชีวิต**. แปลโดย นวลคำ จันภา. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิอันวิภังษา.
- ประเวศ วะสี. ๒๕๔๖. **วิถีมุขยในศตวรรษที่ ๒๑ สู่ภพภูมิใหม่แห่งการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- ราหิมา บาลด์วิน แคนซี่. ๒๕๔๘. **คุณคือครูคนแรกของลูก**. แปลและเรียบเรียงโดย สุวรรณ โชคประจักษ์ชัด อุษาคตานนท์. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- วิจักขณ์ พานิช. ๒๕๕๐. **เรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ การศึกษาดั่งเส้นทางแสวงหาทาง จิตวิญญาณ**. กรุงเทพมหานคร: สอนเงินมีมา.

ภาษาอังกฤษ

- Baum, A.C. and King, M.A. 2006. Creating a climate of self-awareness in early childhood teacher preparation programs. **Early Childhood Education Journal**, 33: 217– 222.
- Garrison Institute report. 2005. **Contemplation and education: A survey of programs using contemplative techniques in K-12 educational settings: A Mapping Report**. [online]. Available from: <http://www.garrisoninstitute.org/reports/Contemplation%20and%20Education%20Mapping%20Report%20June05.pdf> [2008, November 25]

ผู้เขียน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศศิลักษณ์ ขยันกิจ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย
ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย